

INFLUENȚA VARIETĂȚII ETNICE ASUPRA DEZVOLTĂRII SOCIO-ECONOMICE A ORAȘULUI CAHUL DE-A LUNGUL TIMPULUI

Marina MIRON

Doctor în științe istorice, expert în domeniul turismului și patrimoniului cultural. Cercetător științific superior, Universitatea de Stat din Moldova. Autoare a unei teze de doctor în științe istorice cu specializare în etnologie (2019).

Doctor în științe economice, expert în domeniul turismului și gestionării patrimoniului local. Autorul unei teze de doctor în științe economice cu specializare în managementul resurselor turistice (2004).

Viorel MIRON

Influența etniilor asupra dezvoltării socio-economice a orașului Cahul de-a lungul timpului

Rezumat. Articolul de față vine cu o reconstrucție a imaginii etno-culturale a așezării Cahul de-a lungul timpului. La dezvoltarea localității au contribuit, pe lângă populația băștinașă, etnii ca bulgarii, evreii, grecii, germanii, armenii etc. Restabilirea evoluției tabloului etnic al orașului Cahul va dezvălui câteva aspecte care țin de contribuția la dezvoltarea socio-economică și culturală a localității. Autorii urmăresc cum puterile politice pot influența cursul dezvoltării elitelor economice dintr-o regiune. Influențele nu se limitează doar la domeniul economic, mari schimbări se produc și pe paleta etnică. Din materialele cercetătorului I. Gumenai cunoaștem că, spre anul 1860, în județul Cahul locuiau 26.313 români, 4.367 de slavi, 1.721 de evrei, 431 de greci, 99 de germani, 58 de armeni și 38 de italieni. Analizând datele statistice din 1930, se observă modificări semnificative în componența etnică a populației orașului Cahul.

Cuvinte-cheie: Basarabia, Cahul, grup etnic, diversitate etnică, dezvoltare socio-economică.

The Influence of Ethnic Groups on the Socio-economic Development of the City of Cahul Over Time

Abstract. The present article comes with a reconstruction of the ethno-cultural image of the Cahul settlement over time. In addition to the native population, ethnic groups such as Bulgarians, Jews, Greeks, Germans, Armenians, etc. contributed to the development of the town. Restoring the evolution of the ethnic picture of the city of Cahul will reveal some aspects related to the contribution to the socio-economic and cultural development of the locality. The authors trace how political powers can influence the course of development of economic elites in a region. The influences are not only limited to the economic field, great changes also occur on the ethnic palette. From the materials of the researcher I. Gumenai, around 1860, we know that in Cahul county lived: 26,313 Romanians, 4,367 Slavs, 1,721 Jews, 431 Greeks, 99 Germans, 58 Armenians and 38 Italians. Analyzing the statistical data from 1930, significant changes are observed in the ethnic composition of the population of the city of Cahul.

Keywords: Bessarabia, Cahul, ethnic group, ethnic diversity, socio-economic development.

Amplasat la intersecția de drumuri comerciale și militare, teritoriul actualei Republici Moldova a fost traversat de-a lungul istoriei de reprezentanții mai multor popoare. Cel mai pestriț în aspectul etnic a fost și rămâne sudul țării, în special stepa Bugeacului. Teritoriul actualului oraș Cahul, numit anterior Șcheia și Frumoasa, nu a fost o excepție.

Actualmente orașul Cahul a devenit subiectul cercetării în cadrul proiectului 20.80009.16.06.19.A „Cultura promovării imaginii orașelor din Republica Moldova prin intermediul artei și mitopoeticii”, director Aliona Grati, doctor habilitat, profesor universitar, susținut financiar de Programul de Stat. Echipa proiectului își propune cercetarea științifică a imaginilor orașelor din Republica Moldova (Chișinău, Bălți, Cahul) prin intermediul artei și mitopoeticii și aplicarea rezultatelor acesteia în practică prin activități concrete, care contribuie la îmbunătățirea calității informațiilor despre aceste orașe, utilizate în domeniul turismului. Autorii materialului științific de față, pe parcursul acestui an de implementare a proiectului, țin să analizeze imaginea etno-culturală a așezării urbane Cahul pe parcursul dezvoltării sale. Mult timp, tema abordată nu a fost subiect al unei cercetări dedicate. În materialele mai multor cercetători, sunt expuse unele informații ce atestă prezența diferitor grupuri etnice pe teritoriul actualului Cahul de-a lungul istoriei sale. Unele materiale, doar tangențial, confirmă faptul diversității etnice. Totodată, subiectul este suficient de important, deoarece cunoașterea tabloului etnic ajută adeseori la obținerea mai multor răspunsuri referitor la dezvoltarea socio-economică și culturală a așezării. Prezentarea mai exactă a specificului etnic va fi însoțită și de unele informații referitor la istoria localității, însă în tangență cu subiectul de cercetare a acestui articol.

Așadar, orașul Cahul a fost întemeiat în anul 1835 pe vatra satului Frumoasa, cunoscut din secolul al XVIII-lea, în apropierea căruia s-a aflat un sat mai vechi, Șcheia, menționat documentar la începutul secolului al XVI-lea [1, p. 65-74]. Cercetătorul Valentin Constantinov

Fig. 1 Stela Șcheia – Frumoasa – Cahul.
Sursa: Eremia, A. *Cahulul în timp și spațiu (I)*. În: *Limba română. Revista de știință și cultură*, nr. 10 (136), 2006, pp. 66.

consideră că denumirea localității Șcheia, cunoscută încă de pe vremea domniei lui Ștefan cel Mare, are legătură directă cu niște locuitori de etnie bulgară. „La 2 iulie 1502, Ștefan cel Mare întărea mănăstirii Putna satul Șcheia, la gura Frumoasei. La 2 februarie 1503, satul Șcheia era întărit alături de altele aceleiași mănăstiri Putna” [2, p. 53]. El menționează că denumirea „Șchei”, după proveniență etimologică, era strâns legată de bulgari, pe vremea lui Ștefan cel Mare se utilizează pentru satul dispărut de lângă actualul Cahul [2, p. 53].

În perioada interbelică, cercetătorul Alexandru I. Gonța vine cu mai multe detalieri în acest sens. Analizând mai multe surse scrise, anterioare anului 1502, el a presupus că numele „Șcheia”, în unele circumstanțe specifice, a fost atribuit unei așezări mai vechi cu denumire Niag sau Neag, menționată în documente încă în 1452, denumirea provenită din numele pro-

prietarului acestor pământuri, lucru obișnuit pentru acele vremuri. Conform analizei lui A. I. Gonța, în documentele Țării Moldovei perioadei dintre secolele XV–XVI-lea, când așezări întregi de bulgari și sârbi s-au refugiat la nord de Dunăre și s-au instalat în localitățile rurale de acolo, au fost menționate 5 sate numite „Bulgari” și 12 cu denumirea „Șchei”, precizând că „bulgarii repartizați în unele așezări moldovenești, care aveau denumiri deja, au atras după sine schimbarea numelui satelor în Bulgari sau Șchei” [3]. Dintre aceste din urmă, doar una fiind localizată în stânga Prutului – cea de pe râul Frumoasa. Adică, putem admite că, încă din mijlocul secolului XV, pe teritoriul satului amplasat lângă râul Frumoasa, pe lângă populația baștinașă, mai locuiau refugiați transdunăreni, cel mai probabil bulgari sau sârbi, care au influențat schimbarea denumirii așezării. Acestora le datorăm denumirea, menționată în documentele de pe vremea lui Ștefan cel Mare, însă satul propriu-zis a existat și mai devreme.

Cu mai multe detalii referitor la originea toponimului „șcheia” vine Anatol Eremia. În opinia cercetătorului toponimul „Șcheia” reproduce, într-o formă modificată, antroponimul „Șcheau”, acesta fiind adaptat la modelul onimic derivational cu formantul -a / -ea. Numele de persoană Șcheau, la rândul său, provine de la apelativul șcheau „bulgar; sârb”. Deci, Șcheia va fi însemnat la origine locul de așezare a unui oarecare Șcheau, satul descendenților sau moșia celor care formau o comunitate de oameni, numită în trecut obște sătească, avându-l în frunte pe un vătăman sau jude cu numele Șcheau [4, p. 230].

În notele unor călători străini despre Țările Române, în special în notele lui Joan Kunig Schonhofen din 1588, referitor la numărul de biserici catolice în așezările românești, este menționată localitatea Schei [5, p. 141] în zona Moldovei, dar nu este precizată amplasarea geografică ca să putem insista pe faptul că este vorba de satul de pe râul Frumoasa.

Înfrângerea tragică a lui Ioan Vodă cel Cumplit în bătălia de la Cahul din 1574 a influențat puternic soarta mai multor așezări din

acele locuri. Mărturisirile cronicarului Grigore Ureche despre bătălia precum că „... tătarii s-au lăsat în pradă piste toată țara... unde până astăzi între Prut și între Nistru au rămas pustietate, de nu s-au mai descălecat oameni” [6] confirmă ideea mai multor cercetători că satul Șcheia a fost nimicit ulterior.

Mai târziu, pe harta din „Descrierea Moldovei” publicată la 1716, descoperim în locul așezării vechi o denumire de localitate care în transcripția latină sună ca *Formoza* sau în limba română – *Frumoasa*. Prin aceasta, Dimitrie Cantemir consemnează și atestă apariția unei localități noi pe locul satului Șcheia într-o perioadă ulterioară bătăliei din 1574. Recensământul din 1772 ne informează că satul Frumoasa din ținutul Grecenilor avea 95 de gospodării și că moșia aparținea aceleiași mănăstiri Putna ca și pe vremea lui Ștefan cel Mare. Datele statistice din 1774 sunt mai complete: 115 case, dintre care 103 aparțineau birnicilor, iar 12 – rufetașilor, adică breslașilor, persoanelor cu o anumită funcție, slujbă sau meserie [4, p. 231]. „Condica liuzilor” din 1803 conține și unele informații de ordin social și economic din care reiese că la acea vreme satul Frumoasa era în proprietatea clirosului din Bucovina, adică în continuare aparținea mănăstirii Putna, cu 94 de birnici pe teritoriul localității, care plăteau bir trimestrial de 350 de lei și unul anual de 1400 lei [4, p. 233]. Analizând conținutul, putem observa că în comparație cu celelalte 12 sate din ținutul Grecenilor locuitorilor satului Frumoasa revenea un bir mai mare, dar și numărul birnicilor era la fel mai mare. Faptul că nu se menționează componența etnică a localității ne permite să presupunem că este una omogenă și compusă din băștinași-moldoveni sau români.

După anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Țarist, în urma războiului ruso-turc din 1806–1812, satul Frumoasa trece din proprietatea mănăstirii Putna în stăpânirea neamului Balș. Conform datelor recensământului din 1817 localitatea Frumoasa aparținea în totalitate Consilierului Colegial Ioan Balș. Gheorghe / Iorgu (zis și Egor) Balș, fiul lui Alecu Balș și nepot de frate al lui Iancu Balș, este ates-

Fig. 2 Harta Moldovei, parte a lucrării „Tabula Geographica Moldaviae – Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae”, Frankfurt und Leipzig, 1771, de Dimitrie Cantemir.

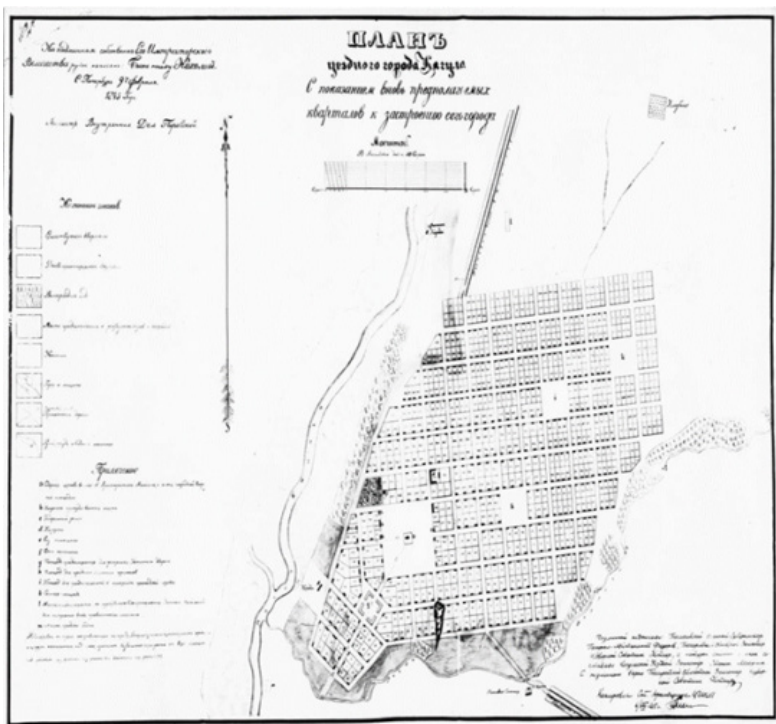

Fig. 3 Planul or. Cahul din 1835, sursa: <https://m.moldovenii.md/md/news/view/section/11/id/25603>

A treia și ultima denumire a localității – Cahul – ca toponim, era cunoscută cu mult până la atribuirea acestuia așezării amplasate pe malul râului Frumoasa. Cum a fost menționat mai sus, încă cronicarul Grigore Ureche vorbește în Cronicile sale despre bătălia de la Cahul a lui Ion Vodă cu turcii din 10 iunie 1574. A doua bătălie de la Cahul a avut loc la 1 august 1770. A fost una dintre cele mai importante bătălii ale războiului ruso-turc din 1768–1774 și una dintre cele mai mari bătălii din secolul al XVIII-lea. Întemeierea orașului Cahul are loc prin ucazul împăratului Rusiei, Nicolai I, din 18 decembrie 1835. Noul toponim a fost determinat de aniversarea a 65-a a victoriei reputate de feldmareșalul Piotr Rumeanțev asupra turcilor în vara anului 1770, pe râul Cahul [6].

Cunoscutul savant N. Iorga, referitor la denumirea orașului Cahul, consideră că lacul Cahul a preluat denumirea localității, neavând, probabil, prea multe detalii la acest subiect: „... lacul Cahulului, care vine de la târgul cu acest nume, ce a fost până la 1878 al nostru, capitala de județ românesc” [8, p. 179]. Urbea constituită devine centrul administrativ al județului cu același nume, preluând funcțiile de la târgul Leova. Până în 1840 orașul Cahul a rămas în

Politica statului țarist de colonizare a Basarabiei, în special a arealului de sud, stepei Bugeac, a influențat drastic și schimbarea componenței etnice a centrului județan Cahul. Din documentele de la mijlocul secolului al XIX-lea se cunoaște că varietatea etnică a orașului era deja vastă. Din materialele cercetătorului I. Gumenâi cunoaștem că, spre anul 1860, în județul Cahul locuiau 26.313 români, 4.367 de slavi, 1.721 de evrei, 431 de greci, 99 de germani, 58 de armeni și 38 de italieni. Din punct de vedere confesional, predominau creștini-ortodocși, urmați de izraeliți, romano-catolici, protestanți și gregorienii [10, p. 182]. Autorul confirmă cu date statistice numărul luteranilor din Basarabia pentru anii 1841–1842, arătând că în Cahul erau, în 1841, 1 luteran, iar în 1843 – 3 luterani [11, p. 151]. Adică, după datele relevante județului Cahul, dar proiectate pe oraș, putem concluziona că majoritatea absolută a populației era formată din români, numeroasă era populația slavă, nelipsiți erau evreii, grecii, armenii. Cel mai probabil populației slave erau atribuiți rușii, rușii-staroveri, ucrainenii și bulgarii, însă nefiind divizată această cifră pe grupuri etnice,

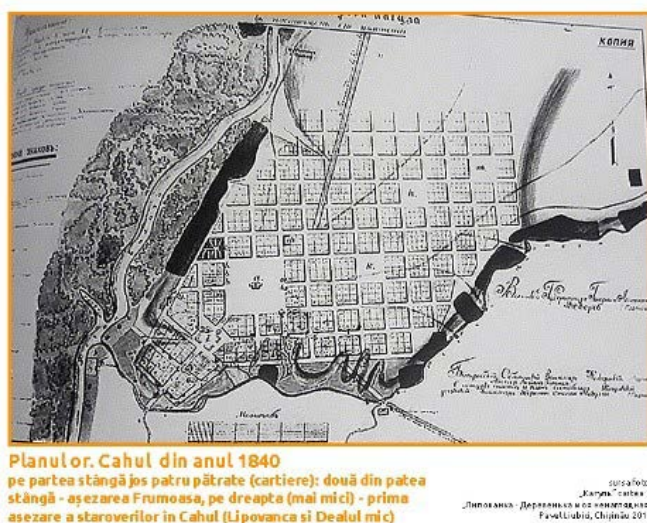

Fig. 4 Planul or. Cahul din 1840.

este greu de stabilit proporțiile de prezență a acestora printre locuitorii orașului.

Recensământul din 1864 fixează pentru orașul Cahul 926 de case, 1146 de familii, 2 biserici. Catedrala „Sf. Arhanghel Mihail”, construită în 1837–1850, când era ctitoria familiei Fiodorov. Biserica rusă din mahalaua Lipovanca a fost ridicată în anii 1856–1857 [4, pp. 233–234], adică pe vremea aflării în jurisdicția Principatului Moldovei, și nu a Imperiului Rus.

Iacov Butovici, în materialele sale pentru harta etnografică a Basarabiei, menționează că, conform recensământului general din 1897, orașul Cahul era în continuare populat de reprezentanți ai diferitor grupuri etnice, predominantă rămâne populația română (2800 suf.), urmată de maloroși (1560 suf.), ruși-staroveri (1220 suf.), evrei (1000), greci (323 suf.) și alte etnii cu un număr mai puțin semnificativ, cum ar fi: bulgarii (80 pers.), țigani (60 pers.), polonezii (30 pers.), nemții (27 pers.), armenii (13 pers.) [12, p. 59].

Raportul „Politico-economic review of Basarabia by Captain John Kaba” prezentat la 30 iunie 1919 ne comunică despre faptul că, după Primul Război Mondial, populația orașului este constituită din români (5000 pers.), un număr mare de evrei (3000; putem pune la îndoială această cifră, deoarece recensământul din 1897 arată cifra de 1000, iar datele perioadelor ulterioare, la fel, sunt mai mici decât cifra anunțată de John Kaba). Mai sunt prezenți și germani, bulgari, greci etc. [13]. Indiscutabil că această informație nu este una detaliată și foarte specifică, aceasta poartă doar caracter general informativ despre Basarabia văzută prin prisma unui ofițer din SUA. Kaba a fost trimis în Basarabia pentru a servi ca membru al Comisiei Hoover [29] în România de supraveghere a misiunii, pentru a asista la distribuirea corectă a alimentelor trimise de Aliți, a studia nevoile economice, sociale, politice ale provinciei, și condițiile generale. Observațiile efectuate de acest ofițer american de proveniență română au permis elaborarea unui raport generalizat despre Basarabia ce includea informații despre istorie, etnografie și multe tabele și diagrame cu date statistice.

Analizând datele statistice din 1930, observăm modificări semnificative în componența etnică a populației orașului Cahul. Din numărul total de locuitori (11370 suf.), populația română rămâne să fie dominantă (5613), constituind practic jumătate din toți locuitorii orașului, urmați fiind de ruși (3017), numărul cărora crește peste 2,5 ori, în comparație cu datele recensământului din 1897. Numărul evreilor este în scădere (803), un număr mult mai mic de ucraineni (234) în comparație cu datele anterioare, se micșorează practic de 2 ori populația greacă (172). Nesemnificativ se modifică cifra nemților și polonezilor care locuiau în Cahul, în schimb, crește dublu populația bulgarilor ajungând la 178 de persoane [14, p. 100].

Conform datelor de recensământ din 1936, populația orașului Cahul se împărțea după naționalități în felul următor: din numărul total de locuitori (13495) românii în continuare constituiau jumătate din populație (6346 pers.). Rușii în continuare erau pe locul doi cu o populație de 2805 persoane, lipovenii fiind numărați separat cu un număr de 1905 suflete. Evreii constituiau un număr de 1426, fiind urmați de bulgari (377 pers.), greci (354), apoi de germani (51), găgăuzi (23), unguri (13) și alte etnii (195) [15, pp. 2–3]. (Tab. 1)

Perioada sovietică aduce schimbări esențiale pe plan etnic pe întreg teritoriul RSSM, când sunt implementate politici categorice de schimbare a componenței etnice, în special în localitățile urbane. Cu toate acestea, la sfârșitul secolului XX, în Cahul populația autohtonă, în continuare, predomină, constituind 60% din total, crește numărul de ruși, ucraineni, bulgari și găgăuzi. Însă dispar de pe harta etnică a orașului evreii, nemții, armenii și grecii. Așadar, la recensământul din 1989, orașul Cahul, cu un număr de 42904 locuitori, avea următoarea structură etnică: 21086 români, 9794 ruși, 6728 ucraineni, 2572 bulgari, 1245 găgăuzi, 1479 persoane de altă etnie [16].

Recensământul populației Republicii Moldova din 2004 a permis să observăm scăderea numărului total de locuitori în orașul Cahul la începutul secolului XXI, însă în continuare po-

pulația română reprezintă majoritatea locuitorilor, populația rusă scade aproximativ cu 30 % în comparație cu datele anului 1989, dublu se micșorează populația de etnie ucraineană, nesemnificativ scade numărul de bulgari și găgăuzi (Tab. 2).

Conform recensământului populației din 2004, peste 60 % din numărul total al populației o constituie moldovenii/românii, urmați de ruși (17,1 %), ucrainenii (11%), bulgarii (6,66 %), găgăuzii (3,26%) și alte etnii [6; 17].

Aici ținem să menționăm că cel mai cunoscut și longeviv grup minoritar etnic și confesional pe teritoriul Cahulului, probabil, sunt totuși rușii-staroveri. Unul dintre cei mai devotați cercetători ai subiectului, scriitorul Pavel Liubici, insistă că așezarea lipovenilor în acest spațiu este din 1711, când încă nici vorbă nu era de orașul Cahul [18]. Dovadă rămâne faptul că și până acum un sector al orașului Cahul este cunoscut cu denumirea „Lipovanca”, care este mai veche, decât denumirea orașului propriu-zis.

Studierea dezvoltării economice în această regiune, de-a lungul timpului, la fel ajută la elucidarea aspectelor etnice și a ponderii diferitor etnii în dezvoltarea Cahulului și teritoriilor adiacente. Întâi de toate, orașul Cahul a fost o importantă piață de comerț pentru coloniștii transdanubieni, care își vindeau aici roada.

Din materialele cercetătorului Iv. Dumnica cunoaștem că printre marii latifundiaari ai județului Cahul, pe lângă proprietari români/moldoveni erau și familii de bulgari. „Până în 1851, în județul Cahul, în proprietatea familiei Mincov erau 7.000 de desetine de pământ, din care 3.600 de desetine – pășuni, 2.200 – fânețe, 1.100 – teren arabil, 4 – pământ gospodăresc, 2– livezi și 94 de desetine de pământ ce nu era comod pentru folosire” [19, p. 190]. În publicațiile precedente ale autorilor prezentului articol, consacrate specificului etnic al orașului Chișinău am menționat că unul din reprezentanții acestei familii Dmitrii Chiril Mincov, a fost primar al Chișinăului mai bine de 13 ani (1850–1854; 1857–1866) [20, p. 113].

După înfrângerea Rusiei în războiul din Crimeea (1854–1856), o parte a Basarabiei a

fost restituită Principatului Moldova. Datele statistice din acea perioadă, mai exact din 1858, referitor la evreii din orașul Cahul și ocupațiile acestora mărturisesc că aici locuiau 14 familii cu 91 de persoane ocupate în exclusivitate de negustorie, 7 familii cu 55 de membri, care trăiau din activități meșteșugărești și 47 de familii cu 188 de persoane făceau parte din mica burghezie [21, p. 349] (Tab. 3).

Comparând datele referitor la ocupațiile evreilor din Cahul și numărul de comercianți în Cahul în general, în perioada respectivă, putem constata cu mare probabilitate că evreii erau reprezentați printre comercianții Cahulului în cel mai mare număr.

Cum menționează cercetătorul Anatol Eremia în articolul dedicat istoriei orașului Cahul, cahulenii, împreună cu țăranii satelor, au participat în 1859 la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor, înfăptuind prin aceasta unirea Principatului Moldova cu Țara Românească. Și românii basarabeni, și coloniștii bulgari, găgăuzi, germani, ruși, ucrainenii etc. au beneficiat de aceleași drepturi de împrumut în timpul reformei agrare din 1864, efectuată de înțeleptul domn. Referitor la dezvoltarea economică, autorul menționează că pe teritoriul orașului funcționau la vreo 20 de mori de vânt, câteva oloinițe, ateliere de fierărie și lemnărie, o topitorie de seu, o instalație de prelucrare a lăunii, o boiangerie etc. Principala ocupație a locuitorilor era, bineînțeles, agricultura și creșterea animalelor [4, p. 233-234].

La începutul secolului XX, pe fundalul evenimentelor social-politice și militare, se atestă o stagnare în dezvoltarea localității, dar oricum descoperim, în datele vremii respective, mărturii referitor la câteva activități economice importante pentru această localitate. Așadar la 1902 orașul Cahul, amplasat administrativ în județul Izmail, unde preponderent locuiau moldoveni, funcționa: o farmacie, proprietatea lui Iosif Abramovici Poltorac, două băcării ce aparțineau lui Cuclarus Hristofor Dm. (piața Catedrală) și lui Cepalov Ivan Const. (str. Dmitrievscaia). Iar dulciuri puteau fi gustate și procurate în cofetăria lui Cepalov Spir. Const.

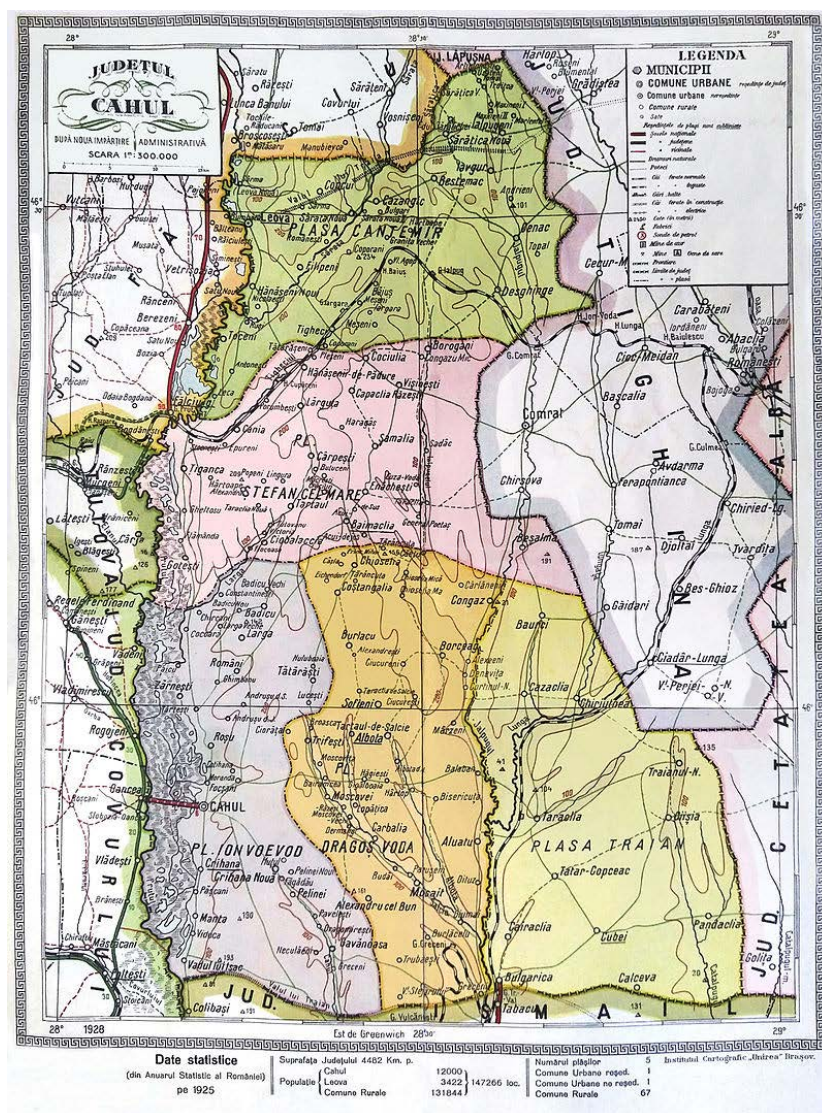

Fig. 5 Harta județului Cahul interbelic. Sursa: https://ro.wikipedia.org/wiki/Jude%C8%9Bul_Cahul_%28interbelic%29

(str. Cazarmennaia), probabil ambii erau frați. Băcănia cu vânzare de manufactură era în proprietate lui Zingher Aron Mark. De confecția obiectelor din metal se ocupa Parlatanov Ign. Țanc, bulgar după proveniență; celor din piele – Ziliberștein Iațic. Iusim. Mărfuri fabricate se procurau în magazinele lui Aliperin Ioili Abr., Bruchinștein Șmili Abr. (str. Telegranaia), Kaufman I. Sr., Kronfelid Mellih, Leibman Haim (toate trei locații amplasate pe piața Catedrală). Servicii de fotografiere se prestau în atelierul lui Golubov Stepan [22, p. 65-66]. Practic, înainte de primul război mondial, orașul provincial Cahul avea importanță regională semnificativă și aducea aport în dezvoltarea județului.

În opinia cercetătorului Val. Tomuleț, preocupat de cercetarea genezei burgheziei basarabene, în situația creată pe parcursul secolului XIX-lea în ceea ce privește numărul mic de comercianți autohtoni, „un rol aparte l-a jucat politica imperial/colonială rusă care a promovat și a susținut imigrația în Basarabia a negustorilor alojeni – armeni, greci, evrei, bulgari și a celor din guberniile interne ruse, mulți dintre care s-au transferat cu traiul în provincia nou-anexată, completând rândurile burgheziei comerciale basarabene. Nu mai puțin importantă s-a dovedit a fi și poziția pe care a luat-o administrația imperială și cea regională în această problemă, inclusiv măsurile întreprinse de țarism în ve-

derea statornicirii în Basarabia a negustorilor alogeni și creării unei elite burgheze comerciale cosmopolite, care în scurt timp a ocupat poziții importante nu doar în comerțul intern și extern al provinciei, ci și în întreaga viață economică a Basarabiei și a concentrat în mâinile sale importante capitaluri comerciale” [23, p. 107].

Constantin Reabțov, în cartea sa, descrie orașul Cahul de la 1920 din punct de vedere industrial astfel: „Cahulul a rămas un oraș provincial, mărunț, industrie ca atare nu exista. Erau 3 mori (Caravasile, Demoncoș, Niunin), două oloinițe (Arabadji, Goldenstein), o dubălărie de piele, câteva fabrici de cărămidă (Sizov, Chiosa, Vișnevschi), se construiau doar case particulare...” [24, p. 82]. Acest pasaj scurt confirmă că și în secolului XX populația autohtonă, în continuare, nu deținea *întâietatea* în domeniul economic, că majoritatea afacerilor dezvoltate în urbe se afla în *proprietatea* reprezentanților diferitor etnii locuitoare pe acest teritoriul. Totodată, „cele mai bune vinuri se obțineau de pe moșiile fraților Caravasile (Cahul-Frumoasa) și Crăciunescu (Crihana)” [16]. Din altă parte, cota joasă a reprezentanților populației române în industria orașului Cahul era o consecință a modului de viață tradițional rustic al băștinașilor, mai puțin tentați de activități extra-agricole în raport cu etniile conlocuitoare. Astfel că tendință generală în Basarabia, 72,1 % din întreprinderile situate în orașe, cele mai înzestrate tehnic și cele mai mari după numărul salariaților, se aflau în posesiunea cetățenilor de origine evreiască. În orașul Cahul cei mai întreprinzători industriași, potrivit datelor prezentate de Anuarul Statistic al României pentru Comerț, Industrie, Meserii și Agricultură, au fost reprezentanții de naționalitate evreiască, urmați de băștinași [25, pp. 39-40].

Sfidând dificultățile create de criza economică, cahulenii își inițiau noi afaceri sau le dezvoltau pe cele anterioare. Astfel, din cele 201 firme individuale înmatriculate în lunile august-septembrie 1931, câteva se aflau în oraș. În acea perioadă și-au deschis restaurante Ignat Drencov, Avram Lazarovici, Dimitrie Ciobanu, Simion Felțev și Grigore Avram, o librărie – Elena Sorochin, o fierărie «La cuțitar» – Ștefan

Parlapanov, un magazin «de muzică și articole tehnice» – Nicolai Lemoni, magazinul numindu-se «Universul»: comercializa și automobile, și accesorii, autouleiuri și pneuri, biciclete, articole electrotehnice și de menaj, mașini agricole și de cusut, arme și muniții, aparate de fotografiat, bijuterii, optică, papetărie și cărți etc. În comerțul cu cereale, pielărie, petrol și vinuri s-au lansat Ștrul Bercovici, Oisie Terdiman, David Freiberg, o ceainărie și o cârciumă deschise Vasalisa Stefoglu. Dintre firmele particulare înmatriculate în 1932, remarcăm pe cele deschise ale lui Haralamb Cubreacov, Ion Nedelcu, Dumitru Prozorov – anterior agricultori, Ana Cuznețova, Maria Suruceanu, Dobra Repus – anterior casnice. Târgul de animale din orașul Cahul a fost construit la 1936 prin efortul comun al evreului Ițic Gold, vicepreședintelui Ion Maldur, membrului Simion Cadî și secretarului-controlor Moise Haham [25, pp. 41-42].

Analizele activităților economice în Cahul prin prisma apartenenței etnice a proprietarilor acestor afaceri prezintă informații valoroase despre situația de la sfârșitul anilor '30 ai secolului XX. În oraș, funcționau trei fabrici de apă gazoasă – cele ale proprietarilor Vasile Gut, Antipa Lambru și al firmei „Munteanu&Co”, cărămidăriile fraților Sizov și a firmei „Chiosa&Vișanovschi”, morile lui Theodor Arabagi dislocate la bariera Bolgrad, a lui Gheorghe Caravasile de pe strada Ștefan cel Mare și cea a firmei „Pilalis&Co”, fabricile de uleiuri vegetale Fruct Solomon, „Arabagiu&Co” și „Șliom Goldnștein&frații Reful”. Tipografiile lui Anastasie Mănescu, Constantin Sorochin și Haralamb Vizanti – întreprinderi ce-și făceau publicitate în ziarele locale „Cahulul” și „Liberalul” și care angajau, pentru dezvoltarea afacerilor, creditele oferite de instituțiile bancare locale: „Banca Cahul” S.A., sucursala Băncii Moldovei de Jos S.A. din Bârlad, Băncile Populare „Gospodarul” și „Prutul”, Casa de Credit a Agricultorilor din jud. Cahul S.A., Federația Băncilor Populare din jud. Cahul și Banca „Diomos&Gătuțescu” de pe Piața Unirii [25, p. 39]. Observăm că, în continuare, afacerile private în mare parte aparțineau reprezentanților minorităților

etnice, numărul afaceriștilor de etnie română fiind unul mic. Nișa bancară este ocupată de mai multe sucursale ale băncilor române și nu a lăsat câmp de manevră pentru bancheri locali.

Din datele Buletinului Camerei de Comerț și Industrie Cahul cunoaștem că această instituție consolida eforturile a 2023 de întreprinderi individuale din întreg județul. Ulterior, datele acestei surse constată că în 1938, înainte de al Doilea Război Mondial, pe teritoriul orașului Cahul, capitală de județ, funcționau 223 firme individuale, dintre care doar în 54 erau proprietari-români, o majoritate absolută, 137 de întreprinderi, erau în proprietatea evreilor, 32 de afaceri aparțineau persoanelor de altă origine etnică [26, p. 94].

În perioada sovietică, nu putem estima aportul grupurilor etnice în dezvoltarea economică a Cahulului, deoarece, după 1945, toate proprietățile private au fost nimicite, cel mai mare proprietar devenind statul URSS.

În urma celor expuse mai sus, venim cu mai multe concluzii care țin de specificul paletii etnice a așezării Cahul și rolul acesteia în dezvoltarea urbei. Întâi de toate, ținem să subliniem că localitatea Cahul (Frumoasa, Șcheia, dar poate fi și Niag/Neag) ajunge cu rădăcinile sale în adâncul perioadei medievale și foarte probabil că prima mențiune documentară poate fi considerat anul 1452, și nu 1502 cum a fost fixat până acum. Probabil că, în perioada medievală, la una dintre etapele dezvoltării așezării Șcheia, un rol important au avut bulgarii refugiați la nord de Dunăre (mult înaintea procesului de colonizare lansat de Imperiul Rus după anexarea Basarabiei). Această minoritate etnică este prezentă până acum în tabloul etnic al orașului.

Dacă generalizăm datele statistice referitor la evoluția numărului de locuitori în satul Frumoasa, ulterior orașul Cahul, vom obține următorul tablou: 1771 – 95 gospodării cu cca 500 locuitori, 1774 – 115 gospodării cu până la 600 de persoane, 1819 – 1500 locuitori, 1845 – 3070 loc., 1859 – 4300 loc., 1897 – 7113 loc., 1904 – 7738 loc., 1923 – 12000 loc., 1930 – 11370 loc., 1936 – 13495 loc., 1940 – 11800 loc., 1979 – 33100 loc., 1989 – 42904 loc., 2000 – 45500 loc.,

2004 – 35488 loc. [16] și 30018 locuitori conform datelor recensământului din 2014 [27].

Ca și 200 de ani în urmă, deciziile politice au jucat și joacă un rol important în toate domeniile vieții sociale, inclusiv în aspect etnic. Până la anexarea Basarabiei la Imperiul Rus la începutul secolului al XIX-lea, populația așezării, cel mai probabil, era în mare parte omogenă din punct de vedere etnic. Însă transformarea acesteia, în 1835, în oraș și numirea în calitate de oraș județean a influențat puternic tabloul etnic al așezării. Spre mijlocul secolului al XIX-lea, în afară de moldoveni, aici locuiesc slavi, evrei, greci, germani, armeni și italieni. Cel mai probabil, populației slave erau atribuiți rușii, rușii-staroveri, ucrainenii și bulgarii. Recensământul general al Imperiului Rus din 1897 vine cu mai multe detalii la tabloul etnic, detaliind informațiile despre slavii – deja menționați în mod separat malo-roși, ruși-staroveri; la cele menționate în perioadele anterioare apar informații despre bulgari, țigani, polonezi. În perioada interbelică, pondere mare în tabloul etnic al orașului aveau românii, rușii, evreii, bulgarii, grecii și câteva zeci de nemți. De-a lungul perioadei sovietice, paleta etnică a așezării s-a schimbat, profilându-se acele cinci etnii, care și până acum ocupă principalele locuri în structura etnică a municipiului Cahul, aici vorbim despre români/moldoveni, ruși, ucraineni, bulgari și găgăuzi.

Structura etnică, cu siguranță, influența direct domeniile de producere și sfera serviciilor în această localitate. Materialele prezentate de noi confirmă faptul că diverse grupuri etnice, în diferite măsuri, au contribuit la dezvoltarea socio-economică și culturală a orașului Cahul de azi. Pe lângă marii moșieri proveniți din populația autohtonă, la mijlocul secolului al XIX-lea erau cunoscuți și latifundiarilor bulgari, dintre care Chiril Mincov, familia căruia a jucat un rol important în viața socio-economică și politică a Basarabiei din secolul al XIX-lea. Evreii formau un alt grup etnic bine reprezentat în domeniile comerțului și serviciilor din Cahul. Datele statistice ale vremii respective arătau că, la mijlocul secolului al XIX-lea, toți evreii din orașul Cahul se ocupau de negustorie, meșteșuguri sau erau

mici burghezi. La sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului XX s-a profilat următorul tablou al ocupațiilor din această așezare urbană: domeniul comerțului, farmacologic, producției obiectelor din piele în mare parte era reprezentat de evrei, fierăria – de un bulgar, domeniul cofetăriei și serviciilor fotografice – de proprietari de proveniență slavă. Populația autohtonă fiind mai puțin prezentă în domeniile de producere și comerț în acea perioadă.

Schimbarea elitei politice după Marea Unire a Basarabiei cu Regatul României a contribuit nu doar la modificări semnificative în componența etnică, cum am menționat mai sus, dar și la schimbări esențiale în domeniul producerii și comerțului, sectorului bancar în Basarabia, în general și în orașul Cahul, în special. Deși înțâietatea în afaceri, în continuare, o dețineau evreii, totuși, spre anul 1938, pe locul doi erau deja proprietarii români. Naționalizarea tuturor sectoarelor și domeniilor economiei în perioada sovietică nu ne lasă câmp de cercetare și, de fapt, pune punct în subiectul abordat.

Faima orașului și reperele importante în istoria lui au fost personalitățile așezării (la fel de diversă ca proveniență etnică), care, de-a lungul timpului, au trăit aici și au creat operele lor, lăsând amprente importante în mozaicul timpului. Informații despre aceste personalități sunt acumulate și păstrate în Muzeul Ținutului Cahul sub formă de lucruri personale, manuscrise, fotografii sau chiar în formă de standuri sau publicații specializate [28]. Acest subiect merită să fie cercetat și prezentat în publicațiile ulterioare.

Referințe bibliografice:

1. Eremia, A. *Cahulul în timp și spațiu (I)*. În: Limba română. Revista de știință și cultură, nr. 10 (136), 2006, p. 65-74.
2. Constantinov, V. *Colonizările bulgărești în Țara Moldovei în perioada secolelor XIV–XVII*. În: Relațiile moldo-bulgare: istorie și cultură = Молдовско-български връзки: история и култура. Chișinău: SȘB (Tipogr. «Lexon-Prim»), 2016, p. 49–63.
3. Șcheia-Frumoasa-Cahul: <https://www.primariacahul.md/index.php/orasul-cahul/istoria-orasului/72-scheia-frumoasa-cahul>
4. Eremia, An. *Orașul Cahul: pagini de istorie*. În: Limba română. Revista de știință și cultură, nr. 4-6, anul XVI, 2006, p. 229-239.
5. *Călători străini despre Țările Române*. Supliment I. București: Ed. Acad. Rom., 2011, 351 p.
6. <https://www.primariacahul.md/index.php/orasul-cahul/istoria-orasului/72-scheia-frumoasa-cahul>
7. Tabuncic, S.; Vornic, Vl.; Ciobanu, Ion. *Cahul – mărturii istorice și arheologice*. În: Arheologia Preventivă în Republica Moldova, Vol. IV, 2019, p. 259-284.
8. Iorga, N. *Neamul românesc în Basarabia*. București: Ed. Librăriei Socescu&Co, 1905.
9. Maței, M. *Situația economică a județului și orașului Cahul în anii '30-50 ai secolului al XIX-lea*. În: Tyragetia, s.n., Vol. II [XVII], nr. 2, 2008, p. 257-264.
10. Gumenai, I. *Evoluția demografică a comunității armenesti din Basarabia sub stăpânirea rusă*. În: Archiva Moldaviae, Vol. X, 2018, p. 175-189.
11. Gumenai, I. *Constituirea, evoluția și principalele activități ale comunității evanghelistice-luterane din Chișinău în prima jumătate a secolului al XIX-lea*. În: Identitățile Chișinăului: Materialele conferinței, 12-13 sept. Ch.: Pontos, 2012 (F.E.-P. „Tipogr. Centrală”), p. 146-154.
12. Butovich, A. *Materialy dlya etnograficheskoy karty Bessarabii*. Kiyev, 1916 [Бутович, А. Материалы для этнографической карты Бессарабии. Киев, 1916].
13. *Politico-economic review of Basarabia by Captain John Kaba*. 30 June, 1919.
14. *Recensământul general al populației României din 29 decembrie, 1930*. Washington University in St. Louis, Vol. II, Neam, limba maternă, religie, partea 1 Neam, limba maternă.
15. *Buletinul Camerei de Comerț și Industrie – circumscripția Cahul / sub Direcțiunea Secretarului Camerei*, 1928. Cahul: Tip. „Lumina”, 1936/37, an. 10, 112 p. În: <http://www.moldavica.bnrm.md/biblielmo?e=d-01000-00---off-0periodice--00-1---0-10-0---0---0direct-10---4-----0-01--11-ptZz-pt-50---20-preferences---00-3-1-00-0-0-11-1-Outf-Zz-8-00&a=d&cl=CL1.2.20&d=JD1705.5>.
16. Eremia, A. *Cahulul în timp și spațiu*. În: Limba română. Revista de știință și cultură, nr. 11-12, anul XVI, 2006.
17. www.statistica.md.
18. Lyubich, P. *Kagul. Kniga V. Lipovanka – Dereven'ka moy a nenaglyadnaya*. Chișinău, 2017, 172 p. [Любич, П. Кагуль. Книга V. Липованка – Деревенька моя ненаглядная. Chișinău, 2017, 172 p.].
19. Duminica, Iv. *Un mare negustor bulgar din Basarabia secolului al XIX-lea: Chiril Mincov*. În: Studii de arhondologie și genealogie. Chișinău: S. n. (Tipogr. „Bons Offices”) 2014, Vol. 1, 2014, p. 186-198.
20. Miron, M.; Miron, V. *Aportul diferitor grupuri etnice la istoria și dezvoltarea orașului Chișinău*.

În: Dialogica. Revista de studii culturale și literatură. Chișinău, nr. 2, 2021, p. 110-118.

21. Tomuleț, V. *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia și influența ei asupra constituirii burgheziei comerciale (1812–1868)*. Chișinău: CEP USM, 2015, 564 p.

22. *Obzor Bessarabskoy gubernii ... [po godam]*. Kishinev: Bessarab. gub. stat. kom., 1871–1914, 1902. / *Обзор Бессарабской губернии ... [по годам]*. Кишинев: Бессараб. губ. стат. ком., 1871–1914, 1902.

23. Tomuleț, V. *Geneza burgheziei basarabene sau cum au fost ratate posibilitățile constituirii unei burghezii comercial-industriale naționale în Basarabia (1812–1868)*. În: Akademos, nr. 3, Chișinău, 2015, p. 107-114.

24. Reabțov, C. *Cahul. Istorie, personalități, cultură*. Chișinău: Tipografia ASEM, p. 82.

25. Ghelețchi, Ion. *Evoluția economică a orașului Cahul în perioada interbelică (1918–1940)*. In: Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Історичні науки». Вип. 40, p. 35-43.

26. Enciu, N. *Minoritatea evreiască în Basarabia interbelică*. În: Revista istorică, nr. 3-4, seria nouă, tomul XVI, 2005, p. 83-96.

27. <https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774>.

28. Miron, V.; Miron, M. *Turismul în arealul Dunărean al Moldovei. Dezvoltarea capacităților muzeelor locale pentru promovarea mobilității de transport și turismului la Dunăre*. Chișinău: Master Print, 2015, 136 p.

29. Herbert Clark Hoover, (10 august 1874, West Branch, Iowa, S.U.A. –20 octombrie 1964, New York), al 31-lea președinte al Statelor Unite (1929–1933). Reputația lui Hoover ca om umanitar – câștigată în timpul și după Primul Război Mondial când a salvat milioane de europeni de la foame. A dispărut din conștiința publicului când administrația sa s-a dovedit incapabilă să atenueze șomajul generalizat, lipsa adăpostului și foamea în propria sa țară în primii ani ai Marea Criză.

*Articolul este elaborat în cadrul Programului de Stat 20.80009.0807.19 *Cultura promovării imaginii orașelor Republicii Moldova prin intermediul artelor și mitopoeticii*.

Tabel 1. Evoluția populației or. Cahul, sf. sec. XIX-lea – prima jum. sec. XX

	Naționalitate	Locuitori în 1897	Locuitori în 1930	Locuitori în 1936
1	Moldoveni/Români	2800	5613	6346
2	Ruși cu lipovenii	1220	3017	4710
3	Evrei	1000	803	1426
4	Ucraineni	1560	234	-
5	Bulgari	80	178	377
6	Greci	323	172	354
7	Nemți	27	17	51
8	Romi/Țigani	60	91	-
9	Polonezi	30	27	-
10	Armeni	13	22	-
11	Altele		1196	231
Total		7113	11370	13495

Sursa: Tabel elaborat de autori în baza datelor statistice disponibile.

Tabel 2. Evoluția populației or. Cahul, sf. sec. XX-lea – încep. sec. XXI

Nr. ord	Naționalitate	Nr. Locuitori 1989	Nr. Locuitori 2004	% de Locuitori în 2004
1	Moldoveni/Români	21086	21453	60.45
2	Ruși	9794	6071	17.11
3	Ucraineni	6728	3918	11.04
4	Bulgari	2572	2366	6.67
5	Gagauzi	1245	1157	3.26
6	Evrei	-	39	0.11
7	Romi/Țigani	-	23	0.06
8	Polonezi	-	20	0.06
9	Altele	1479	441	1.24
	Total	42904	35488	100%

Sursa: Tabel elaborat de autori în baza datelor statistice disponibile pe www.statistica.md

Tabel 3. Evoluția numărului de comercianți în or. Cahul la mijl. sec. XIX-lea

Oraș	Anii							
	849	850	1 852	852	854	1 855	856	857
	Numărul certificatelor comerciale							
Cahul	2	2	1 8	0	3	2 9	0	1
Total Basarabia	70	50	7 99	96	101	9 78	010	007

Sursa: Tomuleț, V. *Evreii în structura etnică a burgheziei comerciale din Basarabia (anii 1812–1868)*. În: Tyragetia, s.n., Vol. I (XVI), nr. 2, 2007, pp. 45-56.